

УДК 343.9(477):343.973:343.976

JEL

Сидор Галина Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету
48500, м. Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: sidor.gal@ukr.net
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-0588>

ПРОТИДІЯ ПОРУШЕННЮ МИТНИХ ПРАВИЛ ТА КОНТРАБАНДИ

Анотація. На сьогодні питання боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил в Україні визнано одним із найбільш актуальних, що розглядає світова економічна спільнота. Особливої актуальності наукове опрацювання проблематики протидії порушенню митних правил та контрабанді починає набувати у контексті збереження авторитету держави у світі загалом та економічної ситуації країни зокрема.

Метою даного дослідження є окреслення засобів боротьби з порушенням митних правил та контрабандою, а також пошук можливих шляхів вирішення цієї проблеми. Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження, як загальні і спеціальні методи, зокрема: економіко-статистичний та розрахунково-аналітичний методи для здійснення комплексного аналізу результатів роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил та обсягів контрабандних поставок; загальнонаукові та спеціальні методи дослідження для забезпечення досягнення поставленої мети; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу для обґрунтування теоретичних положень та висновків. У статті застосовано прийоми графічного відображення результатів.

У статті на основі статистичних даних Державної митної служби України проведено аналіз стану боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил в Україні, визначено тенденції розвитку цього негативного явища. Указується на необхідності посилення роботи органів Державної митної служби України у напрямі боротьби з порушеннями митних правил та запобігання та протидії контрабанді.

Встановлено, що отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій можуть бути використані нашою державою під час формування заходів протидії порушенню митних правил та контрабанді як вагомому елементу зменшення ризиковості митного простору.

Пріоритетними напрямками протидії порушенню митних правил та контрабанді в Україні є: теоретичне обґрунтування і практичне вирішення комплексу питань, пов'язаних з порушеннями митних правил, протидії контрабанді та наукове аргументування напрямів їх вдосконалення в сучасних умовах; пошук новітніх підходів до інструментарію контролю за дотриманням правил переміщення предметів і товарів через митний кордон; створення результативного механізму обміну оперативною інформацією щодо злочинів, які готуються; здійснення результативної профілактики, тобто не через покарання, а через застереження членів суспільства, виховання відповідальності щодо нездійснення митних злочинів; посилення співпраці між митними органами нашої країни та суміжних держав, з якими ми знаходимося в найбільш тісних взаємовідносинах щодо обміну інформацією.

Ключові слова: митний простір, міжнародна торгівля, порушення митних правил, контрабанда, злочинні схеми.

Sydor Halyna Viktorivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines

Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of

West Ukrainian National University

48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46

e-mail: sidor.gal@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-0588>

COMBATING VIOLATIONS OF CUSTOMS RULES AND SMUGGLING

Abstract. To date, the issue of combating smuggling and violations of customs regulations in Ukraine is recognized as one of the most pressing by the world economic community. The scientific elaboration of the problem of counteracting the violation of customs rules and smuggling is becoming especially important in the context of preserving the authority of the state in the world in general and the economic situation of the country in particular.

The purpose of this study is to outline the means to combat violations of customs regulations and smuggling, as well as to find possible ways to solve this problem. To achieve this goal, research methods such as general and special methods were used, in particular: economic-statistical and calculation-analytical methods for comprehensive analysis of the results of the State Customs Service of Ukraine with violations of customs rules and volumes of smuggled supplies; general scientific and special research methods to ensure the achievement of this goal; abstract-logical and dialectical methods of analysis to substantiate theoretical positions and conclusions. The article uses techniques for graphical display of results.

The article, based on statistical data of the State Customs Service of Ukraine, analyzes the state of the fight against smuggling and violations of customs rules in Ukraine, identifies trends in this negative phenomenon. It is pointed out the need to strengthen the work of the State Customs Service of Ukraine in the direction of combating violations of customs rules and preventing and combating smuggling.

It is established that the results of the study in the form of proposals and recommendations can be used by our state in the formation of measures to combat

violations of customs rules and smuggling as an important element in reducing the risk of customs space.

Priority areas for combating violations of customs rules and smuggling in Ukraine are: theoretical justification and practical solution of a range of issues related to violations of customs regulations, combating smuggling and scientific argumentation of ways to improve them in modern conditions; search for the latest approaches to the tools of control over compliance with the rules of movement of objects and goods across the customs border; creation of an effective mechanism for the exchange of operational information on crimes that are being prepared; implementation of effective prevention, ie not through punishment, but through the warnings of members of society, education of responsibility for non-commission of customs crimes; strengthening cooperation between the customs authorities of our country and neighboring countries, with which we have the closest relationship on the exchange of information.

Key words: customs space, international trade, violation of customs rules, smuggling, criminal schemes.

Вступ. На сьогодні проблематику протидії митних правил та контрабанді вважають одним із найбільш актуальних питань, що розглядає світова економічна спільнота. Динамічний розвиток міжнародної торгівлі та виклики глобалізації зумовлюють потребу в новітніх підходах до інструментарію контролю за дотриманням правил переміщення предметів і товарів через митний кордон. Незважаючи на спільні зусилля й ініціативи урядів країн та міжнародних організацій, проблеми контрабанди та порушення митних правил все ще не вирішені. Це явище на практиці загрожує національній безпеці держави, створює негативний імідж для неї, несприятливо впливає на стан розвитку вітчизняної економіки та є поштовхом для вчинення корупційних дій у місцевих та державних органах влади.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Питання, що стосуються протидії порушенню митних правил та контрабанді,

завжди перебувають у центрі уваги вчених-економістів, часто розглядалися на засіданнях дослідницьких центрів та міжнародних організацій, відображалися в аналітичних доповідях та щорічних звітах, що дає змогу суттєво розширити коло знань про цю проблему.

Вивченням вищевказаних питань займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Х. С. Передало, Н. В. Стасів [3], В. Е. Сазонов [4] та ін. Крім вищевказаних наукових розробок, варто назвати й дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [6; 7; 8; 9; 10].

Висвітлення невіршених раніше частин загальної проблеми. Доволі тривалий період часу наукове опрацювання проблематики протидії порушенню митних правил та контрабанді не втрачає актуальності, а одним із першочергових завдань для України є боротьба з цим негативним явищем. Це зумовлено тим, що наша держава за роки незалежності неодноразово була об'єктом експансії міжнародних злочинних угруповань, діяльність яких сконцентрована на вчиненні порушень митних правил та контрабанди.

Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань у цій сфері, досі простежується брак комплексних досліджень щодо розгляду проблематики протидії порушенню митних правил та контрабанді. Багато проблем теоретичного та практичного характеру у цій сфері все ще є невіршеними, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – окреслення засобів боротьби з порушенням митних правил та контрабандою, а також пошук можливих шляхів вирішення цієї проблеми.

Висвітлення основного матеріалу. В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в економіці України, простежується тенденція щодо зростання рівня ввезення контрабанди та порушення митних правил. На нашу думку, суспільна небезпека криється у тому, що в момент протиправного переміщення товарів та предметів через митний кордон порушується порядок державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який охоплює загальний (а до окремих товарів – спеціальний) порядок переміщення їх через кордон.

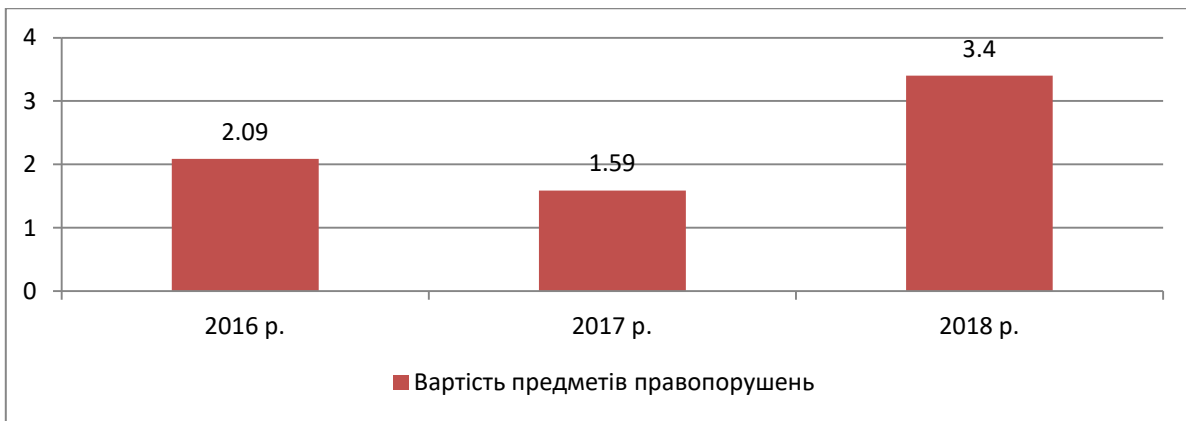
У сучасних умовах для України контрабанда та порушення митних правил набувають всеохопних обертів і негативно впливають на авторитет держави у світі загалом та на економічну ситуацію країни зокрема. Ці види злочинності мають свої особливості та потребують постійного вдосконалення системи протидії. Встановлено, що підґрунтям наявності митної злочинності є саме контрабанда та порушення митних правил, які водночас становлять ризики для митного простору.

В умовах сьогодення актуалізуються питання зміцнення позицій нашої країни в забезпеченні прозорості зовнішньоекономічних відносин митного простору, використання захисних інструментів щодо незаконного переміщення товарів і предметів через митний кордон України, а також створення результативного механізму обміну оперативною інформацією щодо злочинів, які готуються.

З нашої точки зору, основну загрозу нелегального переміщення становлять об'єкти дикої флори та фауни, наркотичні засоби, контрафактні товари, зброя, вибухові речовини, культурні цінності тощо, які наявні в усіх країнах світу.

Результати роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил надано на рис. 1.

Рис. 1. Результати роботи органів Державної митної служби України з порушеннями митних правил протягом 2016–2018 рр.

Джерело: [3]

Згідно з даними на рис. 1 у 2018 р. митницями Державної митної служби України виявлено 48,9 тис. правопорушень митних правил, де вартість предметів правопорушень становить 3,4 млрд. грн. (порівняно з минулим роком вона зросла удвічі).

Аналіз стану порушення митних правил показує, що вони є одним із вагомих дестабілізаційних чинників внутрішнього ринку нашої країни, що негативно впливає на криміногенну ситуацію в державі, а також на розвиток вітчизняної економіки, її стратегічних галузей.

Протидіяти порушенню митних правил потрібно, на нашу думку, через здійснення результативної профілактики, тобто не через покарання, а через застереження членів суспільства, виховання відповідальності щодо нездійснення митних злочинів. Використання цього засобу набуває особливої актуальності в умовах активізації зовнішньоекономічної діяльності України та розвитку інтеграційних процесів.

Отже, одним із важливих завдань митних органів держави є профілактика митних правопорушень. Її перевага полягає, по-перше, у вияві та усуненні умов та причин, що дають змогу запобігти не одному конкретному, а, як правило, великій кількості можливих митних правопорушень. По-друге, заходи, які мають виховний вплив на конкретних осіб (заходи індивідуальної

профілактики), дають можливість попередити конкретні правопорушення у митній сфері.

Протидіяти порушенню митних правил необхідно, з нашої точки зору, через міжнародне співробітництво, яке відіграє вагому роль у процесі попередження і боротьби із митними правопорушеннями. Міжнародне співробітництво передбачає обмін досвідом; обмін способами та формами здійснення транскордонного спостереження; інформацією та даними щодо організованих злочинних угруповань, які діють на території інших держав; діяльності працівників поліції під прикриттям, а також охорони свідків тощо.

У контексті боротьби з митними правопорушеннями потрібно посилити співпрацю між митними органами нашої країни та суміжних держав, з якими ми знаходимося в найбільш тісних взаємовідносинах щодо обміну інформацією. З цією метою, на нашу думку, митні органи повинні періодично здійснювати порівняльний аналіз даних митної статистики України і суміжних держав, а в разі виникнення необхідності підписати міжвідомчі міжнародні договори.

З огляду на вищенаведене важливим аспектом є питання протидії контрабанді в Україні як вагомому елементу зменшення ризиковості митного простору України. Ця проблема багато років поспіль обговорюється в експертних колах, а питання протидії та боротьби з нею часто порушують найвищі посадовці влади, економісти, держслужбовці та наші партнери, з якими наша держава має найбільш тісні взаємовідносини.

Аналіз обсягів вхідної контрабанди в Україну базується на класичній методології розрахунку. Суть цієї методології полягає у виявленні розбіжностей, тобто розбіжності у статистичних даних української митниці щодо ввезеного імпорту в Україну та статистичних даних щодо експортних поставок в нашу державу від наших основних торгових партнерів. Виявлена різниця / похибка становить потенційний обсяг зловживань із мінімізацією контрабанди.

Акцентуємо увагу на необхідності посилення співпраці правоохоронних і митних органів з метою протидії контрабанді як елементу зменшення ризиковості митного простору України. На теоретичному рівні доведено, що проблемними є розбіжності статистичних даних, зокрема виявляється невідповідність інформації під час проведення перевірки достовірності подання інформації суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Статистична інформація, що подається на митницю країни-експортера (імпортера) та українську митницю, доволі часто не збігається, що збільшує (зменшує) базу оподаткування. Виявлена різниця / похибка становить потенційний обсяг зловживань.

На рис. 2 наведено дані щодо динаміки контрабанди в Україні.

Рис. 2. Динаміка контрабанди в Україні протягом 2016–2018 рр., млрд. дол.

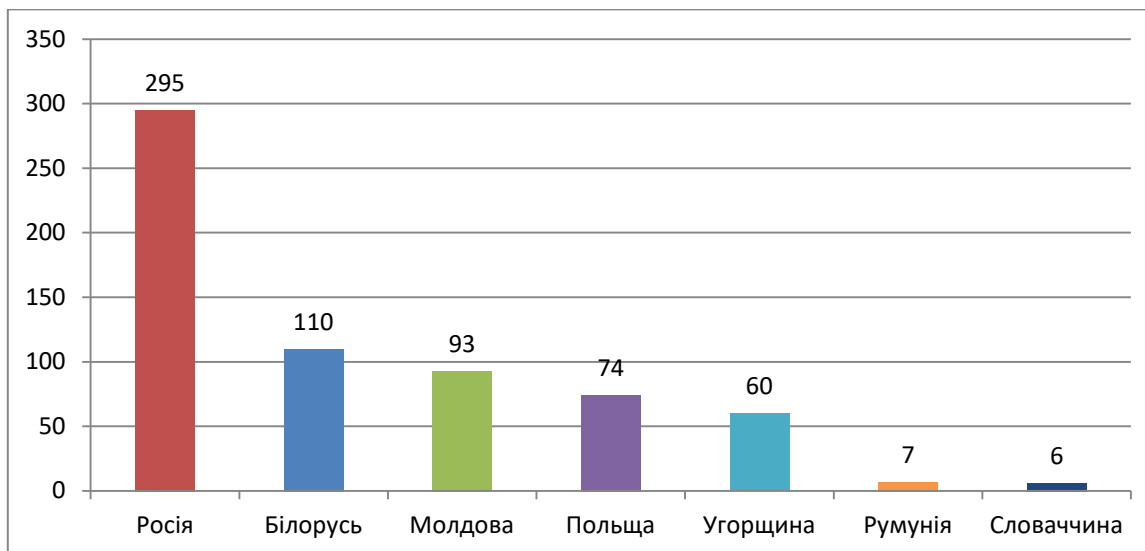
Джерело: [3]

Згідно з даними рис. 2 простежуються негативні тенденції наявності контрабанди в Україні. За досліджуваний період зафіксовано поступове зростання показників контрабанди.

Незважаючи на чинну міжнародну систему контролю, незаконне виробництво та торгівля наркотичними засобами є складовими світової нелегальної торгівлі. Зберігається тенденція розповсюдження наркотиків у світі. Встановлено, що залишаються сталими шляхи переміщення наркотичних засобів, бо цей вид бізнесу набув глобального поширення через корупційну складову. Констатовано, що наша країна активно залучена до глобальних

контрабандних потоків наркотичних засобів та використовується як транзитна територія для їхнього постачання в країни Європейського Союзу.

Розглянемо випадки незаконного переміщення психотропних речовин, їхніх аналогів, наркотичних засобів та прекурсорів на кордоні з іншими країнами (рис. 3).

Рис. 3. Випадки незаконного переміщення психотропних речовин, їхніх аналогів, наркотичних засобів та прекурсорів

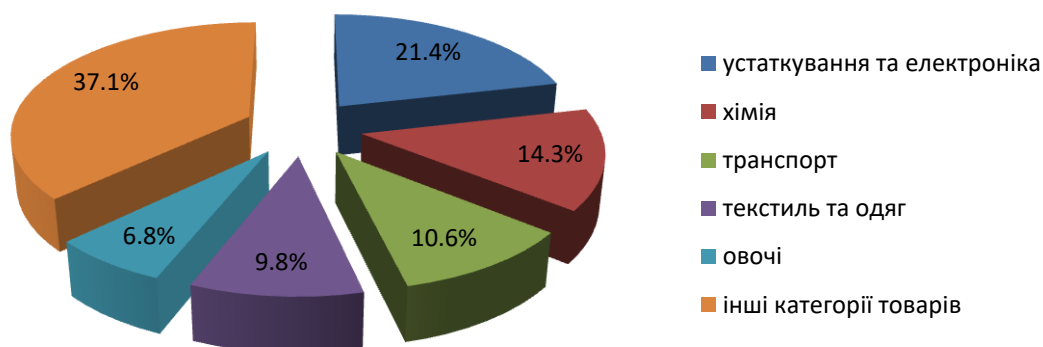
Джерело: [3]

Проведене дослідження підтверджує випадки незаконного переміщення цих речовин на кордоні з іншими країнами. Як бачимо з рис. 3, найбільша кількість випадків незаконного переміщення психотропних речовин, їхніх аналогів, наркотичних засобів та прекурсорів зафіксовано на кордоні з Росією (295 випадків), а найменше – зі Словаччиною (6 випадків).

Найменш дослідженим залишається світовий ринок зброї, його нелегальний сегмент формується з так званих «чорного» і «сірого» ринків, підрахувати та оцінити постачання зброї через які вкрай важко. Зважаючи на зростання терористичних загроз у світі та політичної напруженості, вогнища військових конфліктів та протистоянь, нелегальний сегмент ринку озброєння становить 5% від легального.

З огляду на можливість використання злочинних схем суттєво заниженою є статистика щодо реальних обсягів контрабанди. Саме у прикордонних областях України особливо значимими є масштаби контрабандних поставок. У 2018 р. втрати Державного бюджету України від контрабанди дорівнювали 3,1 млрд. дол.

Розподіл контрабандних поставок за основними категоріями товарів представлено на рис. 4.

Рис. 4. Розподіл контрабандних поставок за основними категоріями товарів

Джерело: [3]

В результаті аналізу контрабандних поставок виявлено найбільш ризикогенні товарні групи, а саме: устаткування та електроніка є лідером контрабандних поставок – 21,4% загального обсягу контрабанди. У п'ятірку найбільших секторів контрабандних поставок також входять: хімічна продукція (14,3%), транспорт (10,6%), текстиль та одяг (9,8%) тощо.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що підґрунтям наявності митної злочинності є контрабанда, яку зумовлюють такі чинники:

- низький рівень забезпеченості населення;
- високий рівень контрабанди в прикордонних областях (де вона для значної частини мешканців перетворилася на головне джерело доходів);

– значний обсяг прибутковості цього виду злочинного бізнесу;
– недостатньо результативний рівень прикордонного та митного контролю тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що проблеми, які стосуються порушення митних правил та контрабанди, набули всеохопних обертів, а боротьба з цими негативними явищами є важливим завданням держави у справі захисту її економічного суверенітету.

Велика кількість порушень митних правил та контрабанда свідчать про недостатній рівень митної безпеки нашої країни. З огляду на це запропоновано на державному рівні вжити результативних заходів, спрямованих на підвищення дієвості здійснення державної митної справи, де ефективний митний контроль та профілактична діяльність щодо недопущення порушень митних правил і контрабанди є складовими частинами цих заходів.

З огляду на це наші подальші наукові пошуки будуть спрямовані на розробку заходів щодо виявлення та припинення фактів порушень митних правил та контрабанди в Україні.

Література

1. Войцещук А. Д. Митний простір України: глобальні виклики та ризики : монографія. Тернопіль, ТНЕУ. 2018. 438 с.

2. Дьяченко О. В., Вишинська Т. Л., Литвин. С. М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Вісник Хмельницького національного університету. 2016. № 2. С. 218–227.

3. Передало Х. С., Стасів Н. В. Боротьба з контрабандою як один із методів забезпечення економічної безпеки держави. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. № 851. С. 206–211.

4. Сазонов В. Е. Контрабанда – преступление или правонарушение. Вестник Рудн. Серия : Юридические науки. 2001. № 2. С. 19–21.
5. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. Митний простір України в умовах глобалізації. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки : зб. наук. статей за матер. V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 11–12 квіт. 2019 р.) : у 2-х ч. Дніпро : НМетАУ, 2019. Ч. 1. С. 106–108. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p2685>
7. Сидор Г. В., Кульчицька С. М. Митний простір: сучасна інтерпретація. Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Івано-Франківськ, 11–12 квіт. 2019 р.). Івано-Франківськ, 2019. С. 264–266.
8. Сидор Г. В. Теоретичні аспекти становлення митного простору. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Херсон, 28 квіт. 2020 р.). Херсон, 2020. С. 563–565.
9. Сидор Г. В., Андрусів У. Я., Вербіцька І. І. Стратегічні вектори розвитку митного простору України в глобальному середовищі. Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості». 2020. № 1 (21). С. 27–34.
10. Сидор Г. В. Оцінювання активності країн у митному просторі. Модернізація економіки України: основні тенденції та проблеми : колективна монографія / за ред. канд. екон. наук, доц. Кульчицької Н. Є. Чортків : ТНЕУ, 2020. С. 202–210.
11. Сидор Г. В., Савків У. С., Андрусів У. С. Митний простір України: проблемні аспекти та прагматизм їхнього вирішення. Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс». 2021. Вип. 1–2. С. 40–46.

References

1. Voytseshchuk A. D. Mytnyy prostir Ukrayiny: hlobalni vyklyky ta ryzyky : monohrafiya. Ternopil, TNEU. 2018. 438 s.

2. Dyachenko O. V., Vyshynska T. L., Lytvyn S. M. Mytnyy kontrol yak odyz iz zasobiv vyyavlennya pravoporushen u sferi mytnoho rehulyuvannya zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. 2016. № 2. S. 218–227.

3. Peredalo H. S., Stasiv N. V. Borotba z kontrabandoyu yak odyz iz metodiv zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky derzhavy. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriya : Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukrayini. Lviv : Vyd-vo Lvivskoyi politekhniky, 2016. № 851. S. 206–211.

4. Sazonov V. Ye. Kontrabanda – prestupleniye ili pravonarusheniye. Vestnik Rudn. Seriya : Yuridicheskiye nauki. 2001. № 2. S. 19–21.

5. Sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Sydor H. V., Kulchytska S. M. Mytnyy prostir Ukrayiny v umovakh hlobalizatsiyi. Aktualni problemy sotsialno-ekonomichnykh system v umovakh transformatsiynoyi ekonomiky : zb. nauk. statey za mater. V Vseukr. nauk.-prakt. konf., (m. Dnipro, 11–12 kvit. 2019 r.) : u 2-kh ch. Dnipro : NMetAU, 2019. CH. 1. S. 106–108. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p26853>

7. Sydor H. V., Kulchytska S. M. Mytnyy prostir: suchasna interpretatsiya. Ekonomiko-upravlinski aspekty transformatsiyi ta innovatsiynoho rozvytku haluzevykh i rehionalnykh suspilnykh system v suchasnykh umovakh : mater. Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf., (m. Ivano-Frankivsk, 11–12 kvit. 2019 r.). Ivano-Frankivsk, 2019. S. 264–266.

8. Sydor H. V. Teoretychni aspekty stanovlennya mytnoho prostoru. Modernizatsiya ekonomiky: suchasni realiyi, prohnozni stsenariyi ta perspektyvy rozvytku : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., (m. Kherson, 28 kvit. 2020 r.). Kherson, 2020. S. 563–565.

9. Sydor H. V., Andrusiv U. YA., Verbitska I. I. Stratehichni vektory rozvytku mytnoho prostoru Ukrayiny v hlobalnomu seredovyshchi. Naukovyy visnyk

IFNTUNH. Seriya : «Ekonomika ta upravlinnya v naftoviy i hazoviy promyslovosti». 2020. № 1 (21). S. 27–34.

10. Sydor H. V. Otsinyuvannya aktyvnosti krayin u mytnomu prostori. Modernizatsiya ekonomiky Ukrayiny: osnovni tendentsiyi ta problemy : kolektyvna monohrafiya / za red. kand. ekon. nauk, dots. Kulchytskoyi N. YE. Chortkiv : TNEU, 2020. S. 202–210.

11. Sydor H. V., Savkiv U. YA., Andrusiv U. S. Mytnyy prostir Ukrayiny: problemni aspekty ta prahmatyzm yikhnoho vyrishennya. Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal «Ekonomichnyy diskurs». 2021. Vyp. 1–2. S. 40–46.